

УДК 94 - 058.237

РОДИГІНА ОЛЕКСАНДРА,

аспірантка кафедри всесвітньої історії,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ГЕНЕЗА ТЕРМІНА "ІНТЕЛІГЕНЦІЯ" В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Статтю присвячено дослідженню генези терміна "інтелігенція" в історичному вимірі, визначенню основних підходів та трактувань поняття інтелігенції. Розглянуто витoki дефініції та її змістовне наповнення в різні історичні періоди на підставі аналізу низки першоджерел. Виокремлено головні питання в сучасній дискусії щодо трактування поняття інтелігенції у вітчизняному науковому та медійному просторі.

Ключові слова: інтелігенція; *inteligencja*; інтелектуали; "освічений клас"; інтелігенція Російської імперії; радянська інтелігенція.

Постановка проблеми та стан її сучасного наукового вивчення. Однією з незмінно актуальних тем сучасних гуманітарних досліджень на пострадянських територіях є тема інтелігенції як соціокультурного феномену. Поняття, що зазнавало міфологізації протягом тривалого часу, є цікавим та важливим об'єктом для вивчення. Наукові конференції, присвячені висвітленню різноманітних історичних, соціальних та філософських аспектів цього питання [1], є традиційними, але дискусії щодо терміна "інтелігенція" сьогодні виходять далеко за межі академічного середовища, стаючи надбанням газетних шпальт [2] та радіоефірів [3]. У численних розвідках [4-6] з окресленої теми, що побачили світ протягом останніх років, науковці все частіше вдаються до спроб комплексного аналізу цього феномену, одночасно актуалізуючи необхідність подальших наукових пошуків.

Метою статті є аналіз генези та трансформації змісту дефініції "інтелігенція" в історичному вимірі, визначення основних підходів до цього поняття та його трактувань.

Виклад основного матеріалу. Термін "інтелігенція" (від лат. *intelligens* - мислячий, розумний, тямущий) до середини XIX ст. застосовувався у значенні певної характеристики людських здібностей. Так, у 1730-х рр. російський поет В. К. Тредіаковський запропонував як переклад латинського "*intelligentia*" слово "розумність", а в першій чверті XIX ст. філософ О. І. Галич у книзі "Опыт философского словаря" дав визначення інтелігенції як "розумного духу" [Цит. за: 7, с. 227-228], цілком співзвучне аристотелівській та гегелівській традиціям західної філософської думки [8]. У сучасній англійській мові слово "*intelligence*" має аналогічне значення "розумність, тямущість, обізнаність", тоді як "інтелігенція" у значенні соціального прошарку є транслітерованим запозиченим терміном - "*intelligentsia*".

У 1860-х рр. у Російській імперії слово "інтелігенція" починають уживати на позначення верстви суспільства. Дослідники зазначають, що, імовірно, це нове значення було запозичене з польської мови, де ствердилось раніше, ніж у російській. Крім цього, таке твердження можна побачити в мемуарах російського письменника XIX ст. Б. М. Маркевича [Цит. за: 7, с. 228]. Журналіст та письменник П.Д. Боборикін одним із перших розпочав

уживати слово "інтелігенція" у друкованих виданнях Російської імперії, і сьогодні саме його часто називають творцем терміна, хоча однозначної відповіді щодо авторства поняття дослідники не мають [Цит. за: 5, с. 35].

Утім, варто зазначити, що ця ситуація більшою мірою стосується українських та російських наукових розвідок. Наприклад, польський соціолог Александр Гелла у статті "The Life and Death of the Old Polish Intelligentsia" [9] пише про помилковість приписування авторства поняття П.Д. Боборикіну, відмічаючи, що 1844 року польський філософ Кароль Лібольт уперше використав термін "інтелігенція", який 1863 року вже з'явився в польській енциклопедії. Не обмежуючись цими фактами, дослідник робить припущення, що саме слово має польське походження, аргументуючи це наявністю суфікса "-cja", більше характерного для польської мови, аніж для російської. Утім, незалежно від лінгвістичних коренів терміна "інтелігенція", Александр Гелла погоджується з висловом польського літературознавця Вацлава Ледницького стосовно того, що Росія та Польща "були місцем народження цього класу, і їхні мови створили термін "інтелігенція"" [9, с. 4].

Протягом 1860-1870-х рр. у російськомовному середовищі термін "інтелігенція" застосовувався доволі рідко. Лише в другому виданні словника В. І. Даля, що вийшло друком 1881 року, надано визначення інтелігенції як "розумної, освіченої, розумово розвиненої частини жителів" [10]. Показово, що слова "інтелігенція" та "інтелектуальний" у цьому виданні знаходяться в межах однієї словникової статті. Пізніше різниця між поняттями "інтелектуал" та "інтелігент" стане предметом дискусій та підставою для виокремлення нових характеристик для останнього.

Зважаючи на реалії XIX ст., слова "дворянин" та "освічена людина" (а отже, й "інтелігент" у тогочасному розумінні) часто були синонімами [7, с. 228]. Станом на початок XX ст. соціальна трактовка поняття змінюється: тепер під інтелігентами розуміють не просто освічених людей (становий склад яких на той момент значно розширився), але й носіїв певних етичних характеристик, шукачів справедливості та захисників інтересів народу.

1909 року в Москві було видано збірку "Віхи", у якій провідні тогочасні мислителі розглядали історію та су-

часність Російської імперії крізь призму феномену інтелігенції з критичним ставленням до останнього. Це видання ознаменувало початок своєрідної нової епохи в історії поняття: протягом наступних років більшість робіт, присвячених інтелігенції (особливо російській), була певним чином пов'язаною із цією збіркою. Цей зв'язок варіювався від захоплення та, у певний спосіб, ідейного продовження тез, що були озвучені у виданні, до гострої критики та заперечення.

На сторінках "Віх" не формулюється визначення поняття "інтелігенція": очевидно, що більшість авторів мала усталене уявлення про цей феномен у цілому й концентрувала свою увагу на певних аспектах. Так, релігійний філософ М. О. Бердяєв розглядає питання взаємодії інтелігенції та релігії [11], а правознавець Б. О. Кістяківський звертається до теми правосвідомості інтелігенції [12]. Утім, декілька уривків зі збірки становлять інтерес саме з точки зору дефініції. П. Б. Струве у нарисі "Интеллигенция и революция" [13] пише про виокремлення інтелігенції як чогось духовно особливого з маси просто освічених людей [13, с. 142], а С. М. Булгаков (нарис "Героизм и подвижничество") [14] використовує словосполучення "героїчний інтелігент", формулюючи важливу ознаку останнього: "його мрія - бути рятівником людства або, принаймні, усього російського народу" [14, с. 57].

Завдяки неоднозначній реакції на "Віхи" протягом наступних двох років світ побачили декілька збірок "антивіхівської" спрямованості, серед яких "В защиту интеллигенции" (1909 р.) та "Интеллигенция в России" (1910 р.). На сторінках другого видання лідер Конституційно-Демократичної партії П. М. Мілюков (нарис "Интеллигенция и историческая традиция") [15] змальовує своє бачення співвідношення інтелігенції та "освіченого класу" як двох концентричних кіл, де інтелігенція є тісним внутрішнім колом, що завдяки ініціативності та творчості впливає на велике коло просто освічених людей [15, с. 298].

Також цікавим є погляд автора на географічні межі поняття: згадуючи німецьку, французьку та англійську інтелігенцію, він проводить аналогії та шукає спільні риси між ними та інтелігенцією Російської імперії, вважаючи останню не цілком самобутнім феноменом, а скоріше локальним проявом універсального явища [15, с. 297-298]. Ця теза становить особливий інтерес у контексті роздумів філософа та соціолога Г. С. Померанца, який зазначав: "До 14-го року (1914 - О. Р.) європейці вважали, що інтелігенція - суто російське явище, і "Intelligenza" у словнику Вебстера пояснювалося як російські інтелектуали, зазвичай в опозиції до уряду" [16]. У свою чергу, Александр Гелла вважає інтелігенцію соціоісторичним феноменом Східної Європи, і цим фактом пояснює як певну своєрідність самого поняття, так і захоплене ставлення до нього західних дослідників [9, с. 1].

М. І. Туган-Барановський у нарисі антивіхівської спрямованості "Интеллигенция и социализм" [17] пише про фундаментальну різницю в суспільному середовищі Російської імперії та Заходу, що, на його думку, спричинила появу інтелігенції в першій країні та унеможливила її виникнення в західних державах. Автор певним чином протиставляє російську інтелігенцію та західний "освічений клас", виходячи із суттєвих відмінностей економічних укладів. Водночас М. І. Туган-Барановський зазначає, що інтелігенція як феномен була би неможливою без освіти західноєвропейського (тобто невізантійського, нецерковного) зразка, і називає одним із

перших російських інтелігентів Петра І, який усвідомив цю необхідність освіченості [17, с. 421]. Цікаво, що мотив визнання провідної ролі саме цієї історичної постаті в процесі заснування інтелігенції Російської імперії був і на сторінках "Віх" [14, с. 45].

Ідея прямого взаємозв'язку інтелігенції та "західної освіченості" озвучена і Г. С. Померанцем [16]. Загалом же можна припустити, що сьогодні піднята М. І. Туган-Барановським тема відмінності інтелігенції від західноєвропейських освічених кіл може проявлятися в протиставленні інтелігенції та середнього класу [18] або інтелігенції та інтелектуалів.

Кардинальні соціально-політичні зміни, що відбулися на території колишньої Російської імперії в першій чверті ХХ століття, спричинили смислову трансформацію поняття "інтелігенція": воно потрапило до зони впливу радянської ідеологічної машини та набуло значення важливого компонента для побудови нового суспільства. Загальновідомим є негативне ставлення В. І. Леніна до "старої", дореволюційної інтелігенції [19], оскільки її погляди часто не узгоджувалися з новими політичними реаліями, а сама інтелігенція з її самоідентифікацією як духовно провідної верстви суспільства становила пряму конкуренцію "провідній і керівній ролі" більшовицької партії.

Велика Радянська Енциклопедія присвячує терміну "інтелігенція" розлогу статтю, в якій усталено активно цитуються праці В. І. Леніна та Й. В. Сталіна, транслюється офіційна позиція держави щодо місця та ролі інтелігенції в ній - як прошарку, позбавленого власної політичної ролі та керованого панівним класом, якому він служить. Виходячи із цього, виокремлюються буржуазна інтелігенція (термін, що в тексті має яскраво негативну конотацію) та соціалістична (або ж радянська) інтелігенція - принципово нове явище, що, як зазначається, постало після перемоги соціалізму [20]. Утім, подібна класифікація не є достатньо науковою й має більш ідеологічне, аніж академічне наповнення. Унаслідок цього поняття "інтелігенція" не лише стає більш розмитим та заплутаним, але й згодом набуває реноме застарілого, політично ангажованого терміну-кліше.

1974 року в Парижі було видано збірку "Из-под глыб", де О. І. Солженіцин опублікував есе "Образованщина" [21]. У цьому нарисі дисидент приділяє велику увагу "Віхам", розглядаючи їх із позицій суспільно-політичних перетворень, що відбулися за півстоліття провадження радянської партійної політики. О. І. Солженіцин, не приховуючи свого позитивного ставлення до збірки, називає її пророцтвом та на основі її матеріалів виокремлює характерні риси дореволюційної інтелігенції, більшість із яких (навіть критикованих авторами "Віх"), у другій половині ХХ ст. сприймаються ним у цілком позитивному ключі.

Розглядаючи репресії 1920-1930-х рр., що часто були спрямовані саме проти інтелігенції в її дореволюційному сенсі, створення нової радянської інтелігенції, підготовку якої письменник характеризує як "гарячий" пролетарсько-комуністичний потік" [21, с. 226] та впровадження тотожності інтелігенції та службовців, автор наголошує на спотворенні самої суті поняття: "Наскільки жахливо вважалося до революції назвати інтелігентом священика, настільки природно тепер зветься інтелігентом партійний агітатор та політрук" [21, с. 228]. На думку О. І. Солженіцина, ця деформація та девальвація терміна актуалізує необхідність перегляду термінології. Не вважаючи за можливе називати радянські ос-

вічені кола інтелігенцією, він пропонує для них назву "образованщина" [21, с. 228].

У пострадянський період існують два найпоширеніші підходи до розгляду предмета: перший наслідує радянську традицію, а другий тяжіє до відновлення дореволюційного дискурсу. Таким чином, сьогодні трактування поняття "інтелігенція" у філософських словниках варіюється від "соціальна група, що складається з людей, професійно зайнятих розумовою працею" [22, с. 211] до "духовно провідний прошарок народу" [23, с. 180] - і кожне з цих визначень має під собою певну історичну базу та світоглядну традицію. Утім, не виникає сумнівів, що ці підходи не є єдиними, а скоріше більш усталеними та традиційними.

Сьогодні серед питань, пов'язаних із проблемою інтелігенції, усе частіше звучить питання співвідношення цього поняття з поняттям "інтелектуали". Географічні та хронологічні відмінності, завдяки яким було можливе чітко розрізнення цих термінів на початку ХХ ст., зараз уже не сприймаються так гостро. Oxford Living Dictionaries дає визначення інтелігенції як "інтелектуалів або високоосвічених людей як групи, що володіють культурою та політичним впливом" [24], а Merriam-Webster Dictionary характеризує інтелігенцію як "інтелектуалів, що утворюють художній, соціальний чи політичний авангард або еліту" [25]. Енциклопедія історії України, розглядаючи це питання, зазначає: "Цілком очевидно, що хоча обидва ці терміни ("інтелігенція" та "інтелектуали") можуть вживатися для означення соціального прошарку людей, фахова справа яких пов'язана з виконанням складних інтелектуальних дій, однак вони не є тотожними" [26], але не надає однозначних критеріїв для диференціації цих понять.

Польський соціолог Томаш Зарицький уважає, що інтелектуалів можна розглядати як соціальну групу, репрезентовану в більшості суспільств, тоді як інтелігенцію зазвичай можна визначити як автономний соціальний клас, притаманний тільки деяким націям [27, с. 93]. Цікавим, але неоднозначним є бачення різниці між інтелігентом та інтелектуалом, запропоноване Г. С. Померанцем: "Один тип (інтелігент - О. Р.) - носій кризи всередині, для якого його власне буття викликає сумніви, стає проблемою. А другий тип (інтелектуал - О. Р.) - носій культури в її спокійному стані, який не сумнівається у своїй позиції людини, що покликана пояснити те, що існує і що само по собі немовбито достатньо міцне" [16].

У контексті сучасних політичних процесів в Україні дослідники звертаються до теми інтелігенції та інтелектуалів не тільки із академічним, але й із практичним інтересом, відчувачи необхідність переосмислення термінів, що мають імперське або радянське походження. Серед останніх таких спроб можна назвати сформульовану українським філософом Тарасом Лютим тезу: "Інтелігент - це той, хто переймається передусім низькими прошарками суспільства і несе просвіту в маси, а інтелектуал переймається публічністю, тобто речами, які стають надбанням усіх верств суспільства" [3].

Аналіз генези та трансформації змісту дефініції "інтелігенція" в історичному вимірі дає змогу дійти таких висновків:

1. Відсутність чіткої та перевіреної теорії щодо витоків самого поняття "інтелігенція" спричинила його подальшу міфологізацію. Із часом певні тези щодо історії визначення стали більш популярними, ускладнивши сприйняття цілісної картини: зокрема, це сто-

сується приписування авторства терміна "інтелігенція" П. Д. Боборикіну та ігнорування свідчень про своєрідний "польський слід" у генезі терміна.

2. Погляд на змістовне наповнення дефініції є глибоко суб'єктивним як у контексті особистісного сприйняття, так і в контексті окремої історичної епохи, що унеможливило формулювання універсального визначення. Ця обставина обумовлює необхідність розгляду феномена інтелігенції в певних хронологічних та навіть географічних рамках. Сприйняття визначення "інтелігенція" може стати, таким чином, джерелом для вивчення історії певного періоду, країни або народу.

3. Серед головних питань у дискусії щодо трактування поняття "інтелігенція" можна виокремити такі:

- універсальність/специфічність терміна (чи є інтелігенція локальним феноменом Східної Європи (у межах Російської імперії, СРСР та країн, що перебували у їхній зоні впливу) чи має більш широке застосування?);
- змістовне навантаження поняття в реаліях Російської імперії та СРСР;
- співвідношення визначень "інтелігент" та "інтелектуал".

Перераховані обставини ускладнюють вивчення теми, водночас актуалізуючи необхідність здійснення зважених наукових досліджень у цій царині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій (до 95-річчя заснування Донецького національного технічного університету) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Красноармійськ, ДОНТУ, 17-18 березня 2016 року). - Красноармійськ : ДВНЗ "ДОНТУ", 2016. - 316 с.
2. Лютий Т. Навіщо інтелектуали? [Електронний ресурс] / Тарас Лютий // Український тиждень. - Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Columns/50/178579>.
3. Революцію Гідності робили інтелектуали, - філософ // Громадське радіо [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/revolyuciya-gidnosti-robyly-intelektualy-filosof>.
4. Zarycki Tomasz. The power of the intelligentsia: The Rywin Affair and the challenge of applying the concept of cultural capital to analyze Poland's elites / Tomasz Zarycki // Theory and Society. - 2009. - Volume 38, Issue 6. - P. 613-648. DOI: 10.1007/s11186-009-9092-6.
5. Косенко В. Д. Феномен інтелігенції: історичні етапи становлення / В. Д. Косенко // Вісник НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка. - 2010. - № 3. - С. 35-39.
6. Новосадова Н. Г. Дискурс щодо дефініції "інтелігенція" впродовж ХІХ століття / Н. Г. Новосадова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. - 2014. - Вип. 22. - С. 229-232.
7. Виноградов В. В. История слов / В. В. Виноградов. - М. : Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 1999. - 1138 с.
8. Интеллигенция // Словарь философских терминов / [ред. проф. В. Г. Кузнецова]. - М. : "ИНФРА-М", 2005. - С. 204.
9. Gella Aleksander. The Life and Death of the Old Polish Intelligentsia / Aleksander Gella // Slavic Review. - 1971. - Vol. 30, No. 1. - P. 1-27. DOI: 10.2307/2493440.
10. Даль В. И. Интеллигенция / В. И. Даль // Толковый словарь живого великорусского языка. - СПб., 1881. - Т. 2. - С. 44.
11. Бердяев Н. А. Философская истина и интеллигентская правда / Н. А. Бердяев // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 24-43.

12. Кистяковский Б. А. В защиту права / Б. А. Кистяковский // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 109-136.
13. Струве П. Б. Интеллигенция и революция / П. Б. Струве // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 136-153.
14. Булгаков С. Н. Героизм и подвижничество / С. Н. Булгаков // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 43-85.
15. Милюков П. Н. Интеллигенция и историческая традиция / П. Н. Милюков // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 294-382.
16. Померанц Г. С. Интеллигенция, интеллигенты и интеллигентность [Электронный ресурс] / Г. С. Померанц. - Режим доступа : http://www.pomeranz.ru/p/lect_intell.htm.
17. Туган-Барановский М. И. Интеллигенция и социализм / М. И. Туган-Барановский // Вехи, Интеллигенция в России : сб. статей 1909-1910. - М. : Мол. Гвардия, 1991. - С. 419-440.
18. Севастьянов А. Средний класс вместо интеллигенции? / А. Севастьянов // Вехи - 2009. К 100-летию сборника. - М. : ИФРАН, 2011. - С. 90-100.
19. Ленин В. И. А. М. Горькому // Ленин В. И. Полное собрание сочинений, изд. 5-е. / В. И. Ленин. - М. : Изд-во политической лит-ры, 1970. - Т. 51. - С. 48.
20. Интеллигенция // Большая Советская Энциклопедия / [гл. ред. Б. А. Введенский]. - М. : Большая советская энциклопедия, 1953. - Т. 18. - С. 270-273.
21. Солженицын А. И. Образованщина / А. И. Солженицын // Из-под глыб. - Париж : YMCA-Press, 1974. - С. 217-261.
22. Глезерман Г. Е. Интеллигенция / Г. Е. Глезерман // Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. - М. : Республика, 2001. - С. 211.
23. Интеллигенция // Философский словарь: Основан Г. Шмидтом / [ред. Г. Шишкофф, В. А. Малинин]. - М. : Республика, 2003. - С. 180-181.
24. Intelligentsia // Oxford Living Dictionaries [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/intelligentsia>.
25. Intelligentsia // Merriam-Webster dictionary [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intelligentsia>.
26. Голобуцкий П. В. Интелігенція та інтелектуали / П. В. Голобуцкий // Енциклопедія історії України. - К. : Наук. думка, 2005. - Т. 3. - С. 507-511.
27. Zarycki Tomasz. Cultural capital and the political role of the intelligentsia in Poland / Tomasz Zarycki // Journal of Communist Studies and Transition Politics. - 2003. - Volume 19, № 4. - P. 91-108. DOI: 10.1080/13523270300660030.

Родыгина Александра,

аспирантка кафедри всесвітньої історії,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, г. Вінниця

ГЕНЕЗИС ТЕРМИНА "ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ" В ИСТОРИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

Статья посвящена исследованию генезиса термина "интеллигенция" в историческом измерении, определению основных подходов и трактовок понятия интеллигенции. Рассмотрены истоки дефиниции, а также её содержательное наполнение в разные исторические периоды на основании анализа ряда первоисточников. Выделены главные вопросы в современной дискуссии о трактовке понятия интеллигенции в отечественном научном и медийном пространстве.

Ключевые слова: *интеллигенция; inteligencja; интеллектуалы; "образованный класс"; интеллигенция Российской империи; советская интеллигенция.*

Rodyhina Oleksandra,

Post-graduate student,

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

THE GENESIS OF THE TERM "INTELLIGENTSIA" WITHIN HISTORICAL DIMENSION

The article deals with the genesis of the term "intelligentsia" within historical dimension, consideration of basic approaches and interpretation of this concept. The origins of the definition as well as its content in diverse historical periods are considered on the basis of a number of sources. The basic issues of contemporary discussion concerning an interpretation of the intelligentsia concept within the sphere of Ukrainian science and media are distinguished.

The analysis of genesis and transformation of content of the intelligentsia definition within historical dimension allows to make such conclusions.

Firstly, a lack of clear and approved theory concerning the origins of intelligentsia concept has caused further mythologization of the latter. Eventually, some theses about history of the definition have become more popular and have complicated the view of a full picture. In particular, it applies to attribution of the authorship of this term to P. Boborykin and simultaneous disregard of evidences for a "Polish trace" in genesis of the term.

Secondly, a view of content of the definition is deeply subjective in the contexts of personal perception and particular historical period. It makes a formulation of universal definition impossible. This circumstance causes the need for consideration of intelligentsia phenomenon within certain chronological or even geographical boundaries. A perception of the intelligentsia definition can become thereby a source for study of history of some period, country or nation.

Finally, the author discerns such issues concerning an interpretation of the intelligentsia concept. The first issue deals with universality/specificity of the term (is intelligentsia a local phenomenon of Eastern Europe (within Russian Empire, USSR and countries that were in their sphere of influence), or it has a wider application?).

The second one is the content of the concept in Russian Empire and USSR. The third issue concerns the relation of concepts "intelligentsia" and "the intellectuals".

These circumstances make it difficult to study the topic, while actualizing the need for further balanced scientific research in this field.

Key words: *intelligentsia; intelligence; intellectuals; "educated class"; intelligentsia of Russian Empire; Soviet intelligentsia.*

REFERENCES

1. The phenomenon of Ukrainian intelligentsia in the context of global transformations (2016), *Works of the scientific conference*, Krasnoarmiisk, 316 p. (ukr).
2. Liutyi, Taras (2016), Why intellectuals?, available at: <http://tyzhden.ua/Columns/50/178579> (ukr).
3. Hromadske radio (2016), [The Revolution of Dignity was made by intellectuals - philosopher, available at: <https://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/revolyuciya-gidnosti-robyly-intelektualy-filosof> (ukr)
4. Zarycki, Tomasz (2009), The power of the intelligentsia: The Rywin Affair and the challenge of applying the concept of cultural capital to analyze Poland's elites, *Theory and Society*, Volume 38, Issue 6, pp. 613 - 648. DOI: 10.1007/s11186-009-9092-6.
5. Kosenko, V.D. (2010), The phenomenon of intelligentsia: historical stages of formation, *Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, 3, Kyiv, pp. 35 - 39 (ukr).
6. Novosadova, N.H. (2014), Discourse on definition of intelligentsia during XIX century, *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Istoriiia*, Vyp. 22, pp. 229 - 232 (ukr).
7. Vinogradov, V.V. (1999), History of the words, Moscow, 1138 p. (rus).
8. Intelligentsia (2005), Dictionary of philosophical terms. «Intelligentsia», Moscow, p. 204 (rus).
9. Gella, Aleksander (1971), The Life and Death of the Old Polish Intelligentsia, *Slavic Review*, Vol. 30, No. 1, pp. 1 - 27. DOI: 10.2307/2493440.
10. Dal, V.I. (1881), Explanatory Dictionary of the Living Great Russian Language. «Intelligentsia», T. 2, Saint Petersburg, p. 44 (rus).
11. Berdiaiev, N.A. (1991), A philosophical truth and a truth of intelligentsia, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 24 - 43 (rus).
12. Kistiakovskii, B.A. (1991), In defense of the law, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 109 - 136 (rus).
13. Struve, P.B. (1991), Intelligentsia and the revolution, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 136 - 153 (rus).
14. Bulgakov, S.N. (1991), Heroism and asceticism, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 43 - 85 (rus).
15. Miliukov, P.N. (1991), Intelligentsia and historical tradition, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 294 - 382 (rus).
16. Pomerants, G.S. Intelligentsia, intelligenty and intelligentnost, available at: http://www.pomeranz.ru/p/lect_intell.htm
17. Tugan-Baranovskii, M.I. (1991), Intelligentsia and socialism, *Vekhi, Intelligentsia v Rossii: Sb. statei 1909 - 1910*, Moscow, pp. 419 - 440 (rus).
18. Sevastianov, A. (2011), Middle class instead of the intelligentsia?, *Vekhi - 2009. K 100-letiiu sbornika*, Moscow, pp. 90 - 100 (rus).
19. Lenin, V.I. (1970), To A.M. Gorky, *Polnoie sobranie sochinenii*, izd. 5-e, T. 51, Moscow, p. 48 (rus).
20. Intelligentsia (1953), *Great Soviet Encyclopedia*, T. 18, Moscow, pp. 270 - 273 (rus).
21. Solzhenitsyn, A.I. (1974), The Obrazovanshchina, *Iz-pod glyb, Paris*, pp. 217 - 261 (rus).
22. Glezerman, G.E. (2001), Philosophical dictionary. «Intelligentsia», Moscow, p. 211 (rus).
23. Intelligentsia (2003), *Filosofskii slovar: Osnovan H. Shmidtom*, Moscow, pp. 180 - 181 (rus).
24. Oxford Living Dictionaries «Intelligentsia», available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/intelligentsia> (eng)
25. Merriam-Webster dictionary «Intelligentsia», available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intelligentsia> (eng)
26. Holobutskyi, P.V. (2005), Encyclopedia of the history of Ukraine. «Intelligentsia and intellectuals», T.3, Kyiv, pp. 507 - 511 (ukr).
27. Zarycki, Tomasz (2003), Cultural capital and the political role of the intelligentsia in Poland, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Volume 19, №4, pp. 91 - 108. DOI: 10.1080/13523270300660030.

© Родигіна Олександра

Надійшла до редакції 18.06.2017